

(عنوان مقاله : مسئولیت مدنی مدیران مدارس بر مبنای تکالیف کارمندی و مدیریتی)

نام و نام خانوادگی : کرمعلی محبتی توکل

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی ساوه – وکیل پایه یک دادگستری

نام و نام خانوادگی : محمدرضا محبتی توکل

دانشجوی کارشناسی رشته حقوق دانشگاه آزاد اسلامی شهر قدس

چکیده:

فرض مسئولیت مدنی برای کلیه اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی که در جامعه با تکلیف قانونی مواجه بوده و دارای اختیاراتی برای اداره و تمشیت مؤسسه تحت مدیریت و فعالیت های آن می باشند امری انکار ناپذیر است و از جهتی هم امری مطلوب و پسندیده و البته ضروری است زیرا در سایه توجه به آن از یک طرف اشخاص مزبور نسبت به اقدامات و عملکرد خود نسبت به سایر اشخاص پاسخگو خواهند بود و از طرف دیگر اشخاصی که با این افراد همکاری و تعامل دارند و بعضاً متضرر و خسارت دیده محسوب می شوند بتوانند جبران خسارت را با اطمینان و بدون هر گونه چالش و دغدغه ای مطالبه نمایند بر این اساس است که قانونگذار در سیر تقنینی و تصویب قوانین به این مهم توجه نموده و مسئولیت های کارفرما به کارگران، رانندگان وسیله نقلیه به حادثه دیدگان، کارمندان نسبت به اربابان رجوع، قضات و وکلا نسبت به عملکرد و اقدامات آنها را پاسخگو قلمداد و حسب قوانین خاص مسئولیت آنها را تبیین و مشخص نموده است بر این اساس از جمله اشخاصی که در جامعه با تکلیف قانونی مواجه و ایفای نقش می نمایند مدیران مدارس هستند که در جهت اداره امور مدرسه و مدیریت یک نهاد دولتی اعمال و اقداماتی را معمول می نمایند که محتمل است از محل و مجرای انجام این امور، خسارتی را به اشخاص وارد نمایند که ضرورت دارد مصادیق اقدامات زیان بار و ناحق تعیین مسئولیت و میزان آن در ارتباط با افراد و همچنین طرق جبران آن مشخص گردد این مقاله در نظر دارد نسبت به مسئولیت مدنی این اشخاص پرداخته و موضوعات مرتبط با این مسئولیت را مورد بررسی قرار دهد. ضمناً نمیتوان شخصی را با مجوز قانون مجاز به اقدامی در جامعه نمود ولی مسئولیت او را نادید گرفت زیرا قدرت غیر مسئولانه ظالمانه بوده و انسان بی مسئولیت عامل آشفستگی می باشد از طرف دیگر در سنوات گذشته بر اثر وقوع حوادثی که به علل مختلف در مدارس حادث گردیده پیگیری هایی از طرف مراجع و اشخاص حقوقی و حقیقی معمول و اعلام نظراتی صورت گرفته و مراجع قضایی نیز در آراء صادره در این پرونده ها غالباً به دلیل احراز تقصیر و تعیین تناسب آن، آراء متنوع و متکثر صادره نموده اند که در برخی از آنها مدیران مدارس و در تعداد دیگری شخص حقوقی مدرسه و آموزش و پرورش و در برخی موارد به نسبت تقصیر هردو یا اشخاص دیگری و حتی زیان دیده را مسئول شناخته شده و آنها را مکلف به جبران خسارات (پرداخت دیه) نموده اند این نگارش در نظر دارد دامنه ی مسئولیت مدیران مدارس را که در زمینه وقوع حوادث در ارتباط با دانش آموزان نقش داشته اند و همچنین انجام وظایف کارمندی را تبیین و مسئولیت آنها را تعیین نماید یافته ها و نتایج حاصل میتواند مورد استفاده وکلا در مقام دفاع از موکلین و دادرس در مقام قضاوت قرار گیرد اولیاء قانونی نیز می توانند با مراجعه به مباحث این مقاله از حقوق فرزندان خود دفاع نمایند در واقع این نگارش هم جنبه آموزشی و هم عملی دارد بر این اساس در فصل اول به کلیات و در فصل دوم مسئولیت مدنی مدیران نسبت به حوادث داخل و خارج از مدرسه در ساعت آموزشی پرداخته و در فصل سوم مسئولیت مدنی مدیر مدرسه بر اساس تکالیف عام کارمندی مورد بررسی قرار دارد و مقاله را با نتیجه گیری به پایان خواهیم رساند.

واژگان کلیدی: مسئولیت مدنی - مدیر مدرسه - حوادث - دانش آموزان

مقدمه

با نگاهی اجمالی به مجموعه قوانین و مقرراتی که در راستای تحصیل اطفال و جوانان ایرانی از مراجع تقنینی و صلاحیتدار مصوب گردیده قانون اساسی معارف مصوب 1286 هجری شمسی رتبه نخست از حیث تقدم تصویب را به خود تخصیص می دهد که در این قانون علاوه بر تعریف مدرسه و مکتب به شرایط مدیر مدرسه نیز اشارتی اجمالی می شود بعد از قانون مذکور قوانین متعدد و متنوعی از مراجع مذکور به تصویب رسیده است اما مسئله این است که آیا این اشخاص در انجام اقدامات خود که در راستای قوانین و مقررات معمول می دارند دارای مسئولیت هستند یا خیر ؟ بدیهی است که این اشخاص در مقابل عملکرد خود باید پاسخگو و مسئول باشند لکن این مسئولیت مطلق نبوده و با احراز شرایط و متناسب با حادثه و میزان تقصیر احتمالی ، می توان آنها را مسئول قلمداد نمود از طرف دیگر علی رغم گذشت حدود 110 سال از قانون معارف و مسائل و مشکلاتی در زمینه ی مدیریت مدارس وجود دارد که بسیاری از آنها ناشی از عدم آشنایی به احکام و تکالیفی است که قوانین و مقررات در راستای مدیریت مدارس تعیین و تصریح نموده است بنابراین آموزش آنها ضروری است . اما علی رغم اهمیت موضوع ، تا کنون پژوهشی جامع و فراگیر که مسئولیت این گروه از افراد را تبیین نموده باشد در نوشته ها و مقالات چاپ شده ملاحظه نمی شود لذا این مقاله که به صورت منسجم و جامع و با نگاه تخصصی و آنهم با رعایت قوانین و مقررات خاص بر این گروه تدوین و به مسئولیت ها و اقدامات آنها پرداخته ، پژوهشی جدید تلقی می گردد تا مدیران مدارس ضمن آشنایی به این مسئولیت ها در سایه سار شناخت آنها بتوانند در اقدامات و عملکرد های خود ضمن رعایت تکالیف قانونی در تمشیت امور مدرسه موفق و کارآمد و نسبت به عملکرد خود پاسخگوی مراجع نظارتی و قضایاتی باشند و در فرآیند مدیریت خود کمترین آسیب را از نظر شغلی و اجتماعی متحمل گردند. از نگاه دیگر ضرورت آشنایی مردم به مسئولیت های قانونی این افراد در جهت دفاع از حقوق فرزندان خود امری حتمی و اجتناب ناپذیر است .

مبحث اول - تعاریف و مفاهیم

تعریف مدرسه

-مکتب و مدرسه عبارت است از تأسیساتی که برای تربیت اخلاقی و علمی و بدنی ابناء نوع دائمی گردد- (معاونت حقوقی، امور مجلس و هماهنگی استانها - 1373، 6)

مدرسه: واحد آموزشی و پرورشی که آموزش های رسمی را از دوره پیش دبستان تا پایان دوره متوسطه ارائه می کند (بند الف ماده ۲ قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی مصوب 1395)

مدرسه به عنوان کانون عرضه خدمات و فرصت های تعلیم و تربیت، سازمان آموزشی تربیتی است که برای تحقق تربیت رسمی عمومی در هر یک از دوره های تحصیلی، از دبستان تا پایان دوره دوم متوسطه، بر اساس ملاک ها و معیارهای وزارت آموزش و پرورش و در چارچوب مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، اهداف، سیاست ها و برنامه های مصوب به صورت حضوری/غیرحضوری (مجازی) و ترکیبی، تأسیس، راه اندازی و اداره می شود. (ماده 1 آئین نامه اجرایی مدارس، 1400)

تعریف مدیر مدرسه

ماده ۹ آئین نامه اجرایی مدارس مصوب 1400 شورای عالی آموزش و پرورش در تعریف مدیر مدرسه اشعار می دارد: «مدیر مدرسه با رعایت اصل شایسته سالاری، برابر مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، انتخاب و منصوب می شود. مدیر به عنوان مهم ترین رکن مدرسه با توسعه و تقویت مشارکت و ارتقای فرهنگ سازمانی و توسعه خلاقیت های فردی و سازمانی، در برابر وظایفی که به وی سپرده شده است مسئول و پاسخگو خواهد بود. مدیر مدرسه ضمن برخورداری از توانمندی های لازم برای انجام وظایف مدیریتی و اداره مطلوب امور مدرسه، باید از شایستگی های لازم برای نفوذ و تأثیر بر نیروی انسانی و بسیج آن ها جهت تحقق اهداف آموزشی تربیتی برخوردار باشد.»

تعریف مذکور با نواقصی همراه می باشد که از جمله آن، می توان به این موضوع پرداخت که باید گفته می شد «مدیر مدرسه برابر مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش و سایر قوانین و مقررات انتخاب می شود» زیرا مدیران مدارس کارمند دولت محسوب می شوند و در طبقه بندی جزو مدیران حرفه ای منصوب می شوند که آئین نامه اجرایی بند «ج» ماده 54 قانون مدیریت خدمات کشوری در خصوص نصب و عزل آنها تعیین تکلیف نموده به عبارت دیگر این گونه مدیران تابع احکام و الزامات این آئین نامه می باشند که در تعریف مذکور مغفول واقع شده است. ایراد دیگر بر تعریف مذکور این است که دامنه وظایف مدیر را مشخص نکرده است و بهتر این بود که بیان می شد «..... در برابر وظایفی که قوانین و مقررات برای وی تعیین نموده است مسئول و پاسخگو خواهد بود» اگر از ایرادات مترتب بر تعریف مذکور گذر نمائیم تعریف مذکور متضمن مسئول و پاسخگو بودن مدیر در انجام اقدامات خود در مقابل اشخاص حقیقی و حقوقی و مراجع نظارتی و قضاوتی میباشد.

مفهوم مسئولیت در لغت و در اصطلاح حقوقی

مسئولیت کلمه ی عربی است و معادل آن در فارسی عبارت پاسخ گوئی است که معنای آن از لحاظ لغوی تا حدودی واضح و روشن است و ابهامی ندارد به عبارتی مورد مواخذه قرار گرفتن از چیزی و این مفهوم فرع بر وجود وظیفه و تعهد قبلی دارد مسئولیت وظیفه پاسخ گوئی نسبت به اعمال خود و شرط ضروری آزادی است زیرا یک قدرت نامسئول استبدادی و رو به نابودی است و یک فرد نامسئول عامل بی نظمی است. انسان آزاد کسی است که از پیامدهای اعمالش آگاه است و در برابر آن پاسخگوست مسئولیت به معنی موظف بودن به انجام دادن امری است (چمنی الوند، 1395، 8) پاره ای از نویسندگان فرانسوی قدرت غیر مسئول را ظالمانه و انسان بی مسئولیت را عامل آشفستگی دانسته اند بنابراین مسئولیت شخص نسبت به جبران خسارت ناشی از اعمال خود قاعده ای طبیعی و موافق قاعده است. (کاتوزیان ناصر، 46) مسولیت مدنی از تعهد و الزامی که شخص به جبران ضرر وارد شده به دیگری دارد اعم از این که زیان مذکور در اثر عمل شخص مسئول یا اشخاص وابسته به او یا ناشی از اشیاء و احوال تحت مالکیت و تصرف او باشد مسولیت قراردادی وظیفه ای است که در اثر تخلف از انجام تعهد قرار دادی و به هدف جبران خسارت ناشی از تخلف بر عهده شخص ثابت میشود. بر همین اساس یکی از اساتید حقوق یکی از اهداف مسئولیت مدنی را جبران زیان وارده شده می داند به این معنا که پس از ورود زیان اثبات مسئولیت عامل زیان، از تمامی ابزارهای ممکن برای برگرداندن زیان دیده به وضعیت پیشین استفاده شود (میر شکاری عباس 1402- 26)

مسئولیت مدنی در مقام خسارتی که شخص یا اشیاء تحت حراست وی به دیگری وارد می کند و هم چنین مسئولیت شخص بر اثر تخلف از انجام تعهدات ناشی از قرارداد ایجاد می شود (جعفری لنگرودی 1376، 645)

تعریف تقصیر و بی توجهی و سهل انگاری

تقصیر در قانون مدنی: تقصیر اعم از تفریط و تعدی (ماده 953 قانون مدنی)

تقصیر در قانون مجازات 1392: تقصیر اعم از بی احتیاطی و بی مبالاتی است. مسامحه، غفلت، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی و مانند آنها، حسب مورد، از مصادیق بی احتیاطی یا بی مبالاتی محسوب می شود. (معاونت تدوین تنقیح و انتشار قوانین و مقررات 1391، 166)

بی توجهی و سهل انگاری: کوتاهی در انجام تکالیفی از قبیل تأمین نیازهای اساسی و ضروری طفل و نوجوان یا وظایف مربوط به حضانت، ولایت، قیمومت، وصایت، سرپرستی، تربیت، نظارت یا مراقبت از آنان توسط والدین، اولیاء یا سرپرست قانونی یا هر شخصی که مکلف به آن است. (ماده ۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان 1399)

مبحث سوم: نمایندگی قانونی

این قسم نمایندگی به موردی اطلاق می شود که نمایندگی نماینده از اصیل در قوانین و مقررات به طور مشخص پیش بینی شده است و لذا اراده طرفین در آن نقشی ندارد. مانند نمایندگی پدر و جد پدری از صغیر که در اصطلاح قانون ولایت قهری نامیده می شود. (ماده 1181 و 1183 ق.م.) علاوه بر ولی خاص، نمایندگی وزرا و رؤسای سازمان ها، مؤسسات و نهادهای انقلابی و غیره را به ترتیب از وزارتخانه، سازمان، مؤسسه، نهادهای انقلابی و غیره نوعی نمایندگی قانونی به معنی اخص به شمار آورده اند.

با توجه به شناختی که نسبت به تاسیس حقوقی نمایندگی پیدا شد سوال اساسی این است که آیا در قوانین و مقررات به معنای عام کلمه نصوصی وجود ندارد که به تصریح یا ضمنی مدیر مدرسه را به عنوان نماینده شخص حقوقی (وزارت آموزش و پرورش) معرفی کرده باشد و در صورت وجود مقررات در این زمینه حدود صلاحیت و اختیارات آن چه میزان است؟ در پاسخ به سؤال فوق. ماده 4 آئین نامه اجرایی مدارس اشعار میدارد: « مدیر مدرسه به عنوان نماینده آموزش و پرورش منطقه مسئول حسن اجرای فعالیت های آموزشی،

پرورشی، مالی و اداری مدرسه می باشد و در کلیه امور مدرسه مسئولیت دارد و موظف است بر اساس مقررات با برنامه ریزی های مناسب و استفاده از مشارکت کارکنان، دانش آموزان و اولیای آنها و با بهره گیری از امکانات و ظرفیت های داخل و خارج از مدرسه، جهت تحقق اهداف مصوب دوره های تحصیلی تلاش کند، به گونه ای که ارزیابی عملکرد سال تحصیلی بیانگر ارتقاء و رشد کیفی و مطلوب دانش آموزان در ابعاد مختلف باشد. «همچنین به موجب ماده 9 آئین نامه اجرایی مدارس مصوب 1400 شورای عالی آموزش و پرورش «مدیر مدرسه با رعایت اصل شایسته سالاری، برابر مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، انتخاب و منصوب می شود. مدیر به عنوان مهم ترین رکن مدرسه با توسعه و تقویت مشارکت و ارتقای فرهنگ سازمانی و توسعه خلاقیت های فردی و سازمانی، در برابر وظایفی که به وی سپرده شده است مسئول و پاسخگو خواهد بود. مدیر مدرسه ضمن برخورداری از توانمندی های لازم برای انجام وظایف مدیریتی و اداره مطلوب امور مدرسه، باید از شایستگی های لازم برای نفوذ و تأثیر بر نیروی انسانی و بسیج آن ها جهت تحقق اهداف آموزشی تربیتی برخوردار باشد.»

با توجه به حدود صلاحیت و اختیارات شورای عالی آموزش و پرورش که به عنوان مرجع قانونی اختیار وضع و تصویب مقررات و آئین نامه های آموزشی و پرورشی در وزارت آموزش و پرورش را دارد بنابراین ماده 4 آئین نامه اجرایی مصوب 1379 (ریاحی نژاد و رزاقی، 171) و همچنین ماده 9 آئین نامه اجرایی مدارس مصوب 1400 به عنوان نصوص معتبر در خصوص معرفی مدیر مدرسه به عنوان نماینده آموزش و پرورش منطقه و حدود مسئولیت او مصوبه ای معتبر و مورد عمل شناخته می شود که با ملاحظه انواع نمایندگی از حیث ایجاد و منشاء، مدیر مدرسه به عنوان نماینده قانونی محسوب می شود. در واقع اقدامات مدیران مدرسه در حدود صلاحیت و اختیارات تفویضی و اعطایی و با رعایت قوانین و مقررات به نمایندگی از شخص حقوقی اصیل (آموزش و پرورش) صورت می گیرد.

مبحث چهارم: بررسی اذن والدین و سرپرستان قانونی

قبل از ورود به بحث اذن والدین به تعلیم و تربیت فرزندان ضرورت دارد به صورت مختصر قاعده فقهی «الاذن فی الشیء اذن فی لوازمه» را توضیح می دهیم:

معنای قاعده این است که هنگامی که اذن در امری صادر شد که آن امر لوازمی دارد، آن اذن به لوازم آن نیز بر می گردد. منظور از لوازم اموری است که بر حسب عادت از آن شیء منفک نمی شود و هر کس به امری ملتزم گشت به لوازم آن نیز ملتزم می گردد (مصطفوی-1393، 41)

با توجه به احکام و تکالیف قانونی که بر الزام پدر و مادر یا سرپرستان قانونی اطفال و جوانان ایرانی در جهت ثبت نام و تحصیل این افراد وجود دارد سؤال اساسی این است که پس از انجام تکالیف توسط اولیاء قانونی و با انجام عمل ثبت نام و فراهم نمودن موجبات تحصیل دانش آموزان در مدارس، آیا اذن در تعلیم و تربیت و مراقبت و نگه داری هم به صورت تلویحی و ضمنی به مدرسه تفویض می گردد یا خیر؟ پاسخ به سوال مطرح شده این است که بگوییم پدر و مادر یا سرپرستان قانونی اطفال و جوانان با انجام تکلیف مقرر (ثبت نام و فراهم نمودن موجبات تحصیل) اذن در تعلیم و تربیت و سایر اموری که در این جهت ضرورت دارد و اقتضای امر تعلیم و تربیت می باشد به متولیان امر تعلیم و تربیت (ارکان مدرسه) به صورت ضمنی و تلویحی اجازه می دهند.

مبحث پنجم: پیشینه تاریخی

مدرسه به عنوان مکان و جایگاه مهم تعلیم و تربیت همواره در ادوار تقنینی از جنبه های مختلف مورد توجه قانونگذار بوده و بر حمایت و توسعه از این نهاد حاکمیتی، قوانین و مقرراتی را وضع نموده و بر مدیریت آن در این مصوبات اشاره نموده است در قانون معارف مصوب سال 1286 هجری شمسی در خصوص مدیر مدرسه شرایطی احصاء گردیده و پس از آن قوانین و مقرراتی در خصوص مدیران مدارس تصویب گردیده که با مذاقه در این مصوبات مدیر به عنوان نماینده قانونی آموزش و پرورش دارای صلاحیت و اختیاراتی در جهت تمشیت و اداره مدرسه بوده و باید نسبت به این امر به اشخاص حقیقی و حقوقی پاسخگو باشد در تشریح این موضوع اشاره می شود که عمده این مسئولیت ها در قوانین خاص از جمله قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استان و شهرستان و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان و مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش قابل ملاحظه می باشد.

مبحث ششم: روش تحقیق

روش انجام پژوهش و نگارش تحلیلی و توصیفی خواهد بود که این اقدام با مطالعه کتابها، مقالات، پایان نامه ها، اظهار نظرات حقوقی مراجع اداری، آراء موردی و وحدت رویه مراجع قضایی و قوانین و مقررات انجام شده است. که پس از مطالعه و به فراخور ارتباط با مبحث مطروحه این مستندات نیز در تکمیل یا تأیید مباحث بیان خواهد شد.

فصل دوم: مسئولیت مدنی مدیر نسبت به حوادث داخل مدرسه و خارج از مدرسه در ساعت آموزشی

خسارت مادی از مصادیق شاخص خسارت است که جبران آن از مباحث مهم در حوزه مسئولیت مدنی است. از طرفی هم بسیاری از اقسام خسارات نیز در نهایت به صورت خسارت مادی ارزیابی و تقویم می شود. می توان این گونه بیان کرد که خسارت مادی زبانی است که جنبه مادی و خارجی داشته و موجب بروز نقصانی در جان یا مال افراد گردد و یا اینکه صدمه به حق مشروع شخص یا جلوگیری از رسیدن به نفع مسلم او شود. این خسارت ممکن است به مال فرد باشد مانند خسارت ناشی تصادف خودرو و هم میتواند خسارت به خود شخص و شامل هزینه های پزشکی یا از کار افتادگی شود (نظمی 1401، 35)

در جهت تشریح و توضیح مسئولیت های مدیران ناشی از حوادث، مطالب را در دو مبحث دسته بندی و هر مبحث را ذیل چند گفتار جداگانه مورد احصاء و تحلیل قرار می دهیم بدین توضیح که مبحث اول را تحت عنوان مسئولیت مدنی مدیر نسبت به حوادث داخل مدرسه در ساعت آموزشی و مبحث دوم: مسئولیت مدنی مدیر نسبت به حوادث خارج مدرسه در ساعت آموزشی

مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

مبحث اول: مسئولیت مدنی مدیر نسبت به حوادث داخل مدرسه در ساعت آموزشی

گفتار اول: ترک وظیفه خاص و نگهداری

خودداری از انجام تکلیف قانونی خاص هنگامی پیش می آید که قانون شخصی را به انجام دادن عمل معینی مکلف کند مانند تکلیف نگه داری طفل (حضانت) برای پدر و مادر (ماده 1168 قانون مدنی) که هیچ یک از آنها حق ندارند در مدتی که حضانت بر عهده اوست از نگه

داری طفل خودداری کنند. منشاء اینگونه تکالیف ، قانون به معنایی خاص کلمه ، آیین نامه ها و دستورات العمل های معتبر و در پاره ای موارد عرف و عادت خاص است. پس هرگاه قاعده خاصی ، اعم از قانون به معنی خاص کلمه یا عرف معینی ، وجود داشته باشد و برای کسی تکلیف و وظیفه ای را معین نماید آن شخص باید به وظیفه قانونی و یا عرفی خویش عمل کند در غیر این صورت خوددار ، مرتکب تقصیر (از نوع ترک فعل) شده و در مقابل زیان دیده مسئول قرار خواهد گرفت. (د. قاسم زاده سید مرتضی - 1387، 79) در این راستا ماده 295 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 اشعار می دارد: «هرگاه کسی فعلی که انجام آن را برعهده گرفته یا وظیفه خاصی را که قانون بر عهده او گذاشته است ، ترک کند و به سبب آن ، جنایتی واقع شود ، چنانچه توانایی انجام آن فعل را داشته باشد جنایت حاصل به او مستند می شود و حسب مورد عمدی ، شبه عمدی ، یا خطای محض است ، مانند این که مادر یا دایه ای که شیردادن را برعهده گرفته است ، کودک را شیر ندهد یا پزشک یا پرستار وظیفه قانونی خود را ترک کند در حقوق ایران بر خلاف حقوق فرانسه هیچ گاه درباره اینکه خودداری از انجام دادن عمل ترک (فعل) میتواند تقصیر محسوب شود تردیدی نبوده است؛ ماده ۹۵۳ ق. م. تقصیر را اعم از تفریط و تعدی اعلام می کند و تفریط برابر ماده ه ترک عملی است که به موجب قرارداد با متعارف برای حفظ مال غیر لازم است این مواد که به تبعیت از فقه در قانون مدنی آمده اند نشان می دهند که دلیلی ی زشت و ناهنجار نبودن ترک فعلی که انسان متعارف انجام می دهد، وجود ندارد و خودداری از انجام دادن تکالیف قانونی با قراردادی یا عرفی، بدون تردید تقصیر و موجب مسئولیت مدنی است زیرا در فقه فلسفه فردگرایی چندان جایگاهی ندارد انسانها نسبت به هم . مسئول تلقی می شوند و مسلمان کسی است. که فقط به فکر خوش نباشد و به امور مسلمانان اهتمام بورزد. (صفایی و رحیمی 1402، 151)

با عنایت به تکلیف قانونی به شرح مذکور وبا توجه به این که تعلیم و تربیت ابناء و فرزندان ایرانی بر اساس قانون اساسی وقوانین خاص عموماً در صلاحیت ووظیفه دولت نهاده شده است ودر تشکیلات دولت هم وزارت آموزش وپرورش به عنوان مرجع صلاحیتدار این اقدام دارای حقوق و تکالیفی درقوانین ومقررات است ومدرسه به عنوان اصلی ترین کانون علمی تربیتی این نقش را ایفاء می نماید بدیهی است مدرسه به عنوان شخص حقوقی در امر مهم تعلیم و تربیت دارای تکلیف ووظیفه خاص می باشد منتهی اعمال واجرای سیاستها وخط مشی های وزارت آموزش وپرورش وهدایت منسجم ومنظم آنها در خط مقدم تعلیم و تربیت (مدرسه)نیازمند مدیریت قوی ودقیق است تا با راهبری وتمشیت امور بتواند نتایج مورد نظر را محقق سازد در این میان انتخاب وانتصاب مدیران مدارس که نماینده آموزش وپرورش می باشند در راستای همین سیاست می باشد بر این اساس مدیران مدارس ضمن انتخاب به عنوان مدیر مدرسه وظایف وتکالیف خاصی را در جهت امور آموزشی وتربیتی وسایر اموری که مقتضای امر تعلیم و تربیت باشد را قبول وآن را می پذیرند از طرف دیگر والدین وسرپرستان قانونی اطفال وجوانان ایرانی تکلیف به ثبت نام وفراهم نمودن امور تحصیلی فرزندان خود می باشند از محل این تکلیف سپردن فرزندان از طرف خانواده به محیط آموزشی تکلیف به مراقبت ونگهداری در سایه امر تعلیم و تربیت محقق می گردد بنابراین مدیران مدارس به عنوان نماینده شخص حقوقی مدرسه وآموزش وپرورش در صورت کوتاهی یا ترک فعل نگه داری ومراقبت دانش آموزان مقید در زمان آموزشی با احرار شرایطی مسئول شناخته خواهد شد.

گفتار دوم: تصادف و برخورد دانش آموزان در زنگ استراحت با موانع یا با دانش آموزان

برنامه درسی مدارس مطابق با جداول ساعات درسی و هفتگی مصوب تنظیم می شود و قبل از شروع سال تحصیلی به اطلاع معلمان می رسد. معلمان بر اساس برنامه های اعلامی در کلاس درس حاضر و وظایف محوله در امور آموزشی و پرورشی را مطابق کتب مربوطه معمول می نمایند در رویه عملی نیز پس از اتمام ساعت آموزشی زمانی به عنوان استراحت معلمان و دانش آموزان لحاظ می شود (زنگ تفریح) و دانش آموزان از کلاس آموزشی ترخیص و معمولاً در حیاط مدرسه به مدت حداکثر 15 دقیقه به استراحت می پردازند که در این زمان محتمل است بر اثر بازی یا دوندگی دوبی چند

نفر از دانش آموزان باهم تصادف و بر خورد نموده یا به موانع واستحکامات موجود در مدرسه برخورد ومنجر به صدمه یا آسیب به یک یا هردو یا چند تن از دانش آموزان شود در این میان نحوه اقدام باید روشن شود تا در صورت پیگیری اشخاص حقیقی یا حقوقی مدرسه پاسخگوی این اشخاص باشد در تبیین این موضوع بدو معنی تصادف را مورد بررسی قرار می دهیم:

تصادف در فرهنگ دهخدا به «مقابل و روبرو شدن و بهم خوردن بدون قصد» معنی شده است پس در وقوع تصادف دانش آموزان به کیفیتی که بیان شد قصد و نیت در وقوع عمل دخالت ندارد پس اقدام آنها عمدی محسوب نشده منتهی چون دو یا چند نفر در وقوع آن مؤثر و دخیل بودند و آسیب و خسارت وارد گردید که نباید براساس اصل جبران خسارت زیان دیده بلا جبران بماند بنابراین در بررسی پرونده و در جهت جبران خسارت همدیگر مطابق با ماده 527 قانون مجازات اسلامی¹ مصوب 1392 عمل گردد لکن از آنجائی که دانش آموزان و متولیان امر تعلیم و تربیت در مقابل حوادث در زمان تعلیم و تربیت و در مدرسه بیمه می شوند پرداخت دیه تعیین شده حسب رأی مرجع قضایی از محل بیمه نامه حوادث دانش آموزی جبران خسارت خواهد شد. در این میان مسئولیت مدرسه در جبران خسارت منتفی است منتهی ممکن از باب غفلت در نظارت از باب تقصیر مدرسه نیز به عنوان شخصیت حقوقی غیر از پرداخت خسارت مقصر شناخته شود.

گفتار چهارم - حوادث ورزشی در ساعت آموزشی در داخل مدرسه

یکی از ساعات آموزشی که بر اساس برنامه های مدرسه و مطابق با مفاد آئین نامه اجرایی مدارس (بند 3 ماده 10 آئین نامه اجرایی مدارس) و به عنوان یک هدف آموزشی در مدرسه و تعلیم و تربیت عمومی رصد و پیگیری می شود آموزش ورزش به دانش آموزان است که ماهیت آن علی القاعده باید به صورت تئوری و عملی صورت پذیرد در امر آموزش عملی اقدامات اصولاً باید با حفظ اصول ایمنی و در فضای استاندارد ورزشی با فراهم نمودن ابزار و امکانات مربوطه صورت پذیرد قدر مسلم این بوده که آموزش و پرورش در سنوات اخیر پیگیر این موضوع بوده و حاصل و نتایج آن ساخت فضاهای ورزشی در ضمیمه مدارس یا مجزا در قالب احداث سالن های ورزشی بوده است منتهی هنوز تمام مدارس از این امکانات برخوردار نیستند و انجام حرکات و فعالیت های ورزشی عموماً در حیاط مدرسه صورت می گیرد هر چند این اقدام خطرات و پیامدهای خوبی نداشته ولی باید به قدر متقن موجود بسنده نمود علی ایحال انجام امور و فعالیت های ورزشی در حیاط مدارس و یا باشگاهها و سالن های ورزشی مختص آموزش و پرورش یا اماکن استجاری صورت می پذیرد لکن ممکن زمان فعالیت یا عملیات ورزشی حوادثی رخ دهد که منجر به ایراد صدمه و آسیب به دانش آموزان یا در موارد نادر منجر به فوت آنها شود در این زمینه ضرورت دارد حدود مسئولیت عوامل مؤثر در بروز حادثه و جبران خسارت بررسی و راه حل های ممکن ارائه گردد.

زنگ ورزش به عنوان یکی از فعالیت های آموزشی مدارس در کنار سایر دروس به صورت تئوری و عملی صورت می گیرد در بعد عملی این اقدام ممکن است در حیاط مدارس، سالن های ورزشی اختصاصی آموزش و پرورش یا استیجاری و استادیوم های ورزشی صورت پذیرد در زمان های انجام فعالیت ورزشی ممکن است در اثر فعالیت دانش آموزان به صورت تصادفی و بدون اراده یا قصد به هم برخورد و باعث آسیب و صدمه به همدیگر یا یکی از آنها وارد شود. یا در اثر نقص وسایل ورزشی یا عدم نظارت یا تقصیر مسئولین خسارتی به آنان وارد گردد.

¹ - ماده 527 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 - «هرگاه دو نفر بر اثر برخورد بی واسطه یا یکدیگر کشته شوند یا آسیب ببینند، چنانچه میزان تأثیر آنها در برخورد، مساوی باشد در مورد جنایت شبه عمدی نصف دیه هر کدام از مال دیگری و در مورد خطای محض نصف دیه هر کدام به وسیله عاقله دیگری پرداخت می شود و اگر تنها یکی از آنها کشته شود یا آسیب ببیند، حسب مورد عاقله یا خود مرتکب، نصف دیه را باید به مجنی علیه یا اولیاء دم او بپردازند.»

در خصوص برخورد بدون اراده و قصد موضوع بر اساس بند «ث» ماده 158 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392² قابل بررسی خواهد بود بدین صورت که بر اساس این ماده «عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط بر اینکه سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد قابل مجازات نیست ضمناً به استناد ماده 527 همین قانون «هرگاه دو نفر بر اثر برخورد بی واسطه با یکدیگر کشته شوند یا آسیب ببینند، چنانچه میزان تأثیر آنها در برخورد، مساوی باشد در مورد جنایت شبه عمدی نصف دیه هر کدام از مال دیگری و در مورد خطای محض نصف دیه هر کدام به وسیله عاقله دیگری پرداخت می شود و اگر تنها یکی از آنها کشته شود یا آسیب ببیند، حسب مورد عاقله یا خود مرتکب، نصف دیه را باید به مجنی علیه یا اولیاء دم او بپردازند.» بنابراین جبران خسارت یا آسیب وارده امری حتمی و انکار ناپذیر است منتهی میزان و سهم افراد از میزان دیه توسط دادرس تعیین می شود منتهی چون دانش آموزان در مقابل حوادث بیمه هستند باید پس از تعیین دیه یک یا چند نفر از دانش آموزان دیه تعیین شده توسط شرکت بیمه گری پرداخت گردد و از این حیث مسئولیتی متوجه مدیر مدرسه و والدین دانش آموزان نیست. مدیران وظیفه دارند مراتب برخورد دانش آموزان و ورود آسیب به آنها به منطقه آموزش و پرورش اعلام تا موضوع با شرکت بیمه گر مکاتبه و در جریان حادثه قرارگیرند تا اقدامات لازم در جهت پرداخت خسارت معمول شود تا مشمول مرور زمان وقواعد و مقررات حاکم بر بیمه از حیث اعلام زمان حادثه در وقت مقرر نشود. اما در خصوص بروز حادثه در اثر نقص وسایل و امکانات ورزشی و عدم نظارت باید عوامل مقصر به نسبت تقصیر نسبت به جبران خسارت وارده مسئول شناخته شوند.

گفتار ششم :- حوادث ناشی از برق گرفتگی

بسیاری از وسایل و امکاناتی که امروز در منازل و مؤسسات و ادارات و مدارس جهت انجام امور تعبیه یا بکار گیری شده اند عمدتاً با وسایل برقی کار می کنند مدرسه نیز به عنوان یکی از مؤسسات دولتی و همچنین مدرس غیر دولتی از این امر مستثنی نیستند لکن در فرایند استفاده از وسایل برقی موجود در مدارس اعم از کلاسهای درس و کارگاه یا آزمایشگاه بسیاری از این وسایل یا تأسیسات دارای نقص می شوند و محتمل است از محل آن در حین فعالیت یا استفاده دانش آموزان یا کارکنان دچار برق گرفتگی شده و باعث ورود صدمه به آنها گردد یا در برخی از اماکن آموزشی مانند هنر ستانها ویا مراکز فنی و حرفه ای دانش آموزان با این وسایل امور عملی آموزشی خود را انجام دهند و در حین فعالیت آموزشی به دلیل نقص وسایل یا قصور دانش آموزان یا تقصیر کارکنان صدمه ای وارد شود که در این خصوص نیز بررسی مسئولیت باید به تفکیک تأثیر هر عامل در وقوع حادثه مورد بررسی قرار گیرد بدین توضیح که چنانچه برق گرفتگی در اثر نقص وسیله ومنتسب به مدرسه باشد در این خصوص به استناد ماده 11 قانون مسئولیت مدنی مدرسه و آموزش و پرورش مسئول خواهد بود و چنانچه برق گرفتگی در اثر عدم رعایت موازین بهداشتی و کار گاهی وایمنی از طرف دانش آموز باشد در این صورت مسئولیت متوجه خود دانش آموز خواهد بود و محتمل است وقوع برق گرفتگی در اثر تقصیر کارکنان اعم از مربی یا ناظر در کارگاه باشد که در این صورت این افراد از باب تقصیر مسئولیت خواهند داشت و ممکن است برق گرفتگی ناشی از جمع عوامل فوق یا سایر عوامل

2 - ماده 158 - علاوه بر موارد مذکور در مواد قبل، ارتکاب رفتاری که طبق قانون جرم محسوب می شود، در موارد زیر قابل مجازات نیست:

الف - در صورتی که ارتکاب رفتار به حکم یا اجازه قانون باشد.

ب - در صورتی که ارتکاب رفتار برای اجرای قانون اهم لازم باشد.

پ - در صورتی که ارتکاب رفتار به امر قانونی مقام ذی صلاح باشد و امر مذکور خلاف شرع نباشد.

ت - اقدامات والدین و اولیای قانونی و سرپرستان صغار و مجانین که به منظور تأدیب یا حفاظت آنها انجام می شود، مشروط بر اینکه اقدامات مذکور در حد متعارف و حدود شرعی تأدیب و محافظت باشد.

ث - عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط بر اینکه سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد.

ج - هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیاء یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام می شود. در موارد فوری اخذ رضایت ضروری نیست.

دیگر باشد که در این صورت مسئولیت هر عامل که در وقوع حادثه برق گرفتگی موثر بوده به نسبت تاثیر در صورت برقراری رابطه سببیت تعیین خواهد شد.

گفتار هفتم: آتش سوزی

تمام مدارس کشور از نظر سیستم گرمایشی یکسان نبوده و متفاوت هستند بدین توضیح که در مناطق مختلف کشور جهت گرم نمودن محیط مدارس در فصل سرما از وسایل گرمایشی متفاوتی از قبیل بخاری های نفتی و گازی و شوفاژ و... استفاده می شود برخی از این وسایل مورد استفاده استاندارد نبوده و یا در اثر بی احتیاطی منجر به حادثه و آتش سوزی می شود و محتمل است به ورود صدمه به دانش آموزان یا کارکنان مدرسه گردد در این میان بررسی علل حادثه و انتساب آن و بررسی مسئولیت در این خصوص امری که باید مورد توجه قرار گیرد در بیان این مطلب باید به علت وقوع توجه نمود یعنی چنانچه علت حادثه عامل انسانی و سهل انگاری یا تقصیر او باشد یا علت آتش سوزی نقص وسایل گرمایشی باشد باید تفکیک قائل شد و موضوع مسئولیت را از این منظر مورد بررسی قرار داد یعنی اگر علت آتش سوزی سهل انگاری یا تقصیر انسانی باشد حادثه بر این مبناء به وقوع پیوسته باشد مسئولیت او باید بر مبنای تقصیر بررسی شود لکن چنانچه وقوع آتش سوزی بر اثر نقص وسیله (عیب در وسایل) باشد مدرسه در این خصوص مسئولیت خواهد داشت ماده 11 قانون مسئولیت مدنی اشعار می دارد: «کارمندان دولت و شهرداریها و مؤسسات وابسته به آنها که به مناسبت انجام وظیفه عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی خساراتی به اشخاص وارد نمایند شخصاً مسئول جبران خسارت وارده می باشند ولی هر گاه خسارات وارده مستند به عمل آنان نبوده و مربوط به نقص وسایل ادارات و یا مؤسسات مزبور باشد در این صورت جبران خسارت بر عهده اداره یا مؤسسه مربوطه است ولی در مورد اعمال حاکمیت دولت هر گاه اقداماتی که برحسب ضرورت برای تأمین منافع اجتماعی طبق قانون به عمل آید و موجب ضرر دیگری شود دولت مجبور به پرداخت خسارات نخواهد بود.» بر این اساس مسئول شناختن مدیر از باب بی توجهی و سهل انگاری قابل بررسی است و در هر حال جبران خسارت باید توسط آموزش و پرورش صورت گیرد. مگر این که تعدی و تفریط مدیر مدرسه یا سایر اشخاص محرز شود که در این صورت به نسبت تاثیر در ورود خسارت مسئول شناخته خواهند شد.

گفتار هشتم: برخورد اشیاء بیرون از مدرسه با دانش آموزان یا سایر معلمان

در سنوات گذشته اتفاقاتی متعدد در مدارس به وقوع پیوسته که منجر به جرح یا صدمه بدنی و نقص عضو دانش آموز یا کارکنان گردیده یکی از حوادث برخورد اشیاء بیرونی از بیرون محیط مدرسه به شیشه و برخورد توأمان شی پرتاپ شده و شیشه شکسته شده در برخورد با دانش آموزان و کارکنان مدرسه موجب جرح یا نقص عضو می باشد در این خصوص بررسی مسئولیت از باب جبران خسارت مهم به نظر می رسد در این میان چنانچه پرتاپ کننده شی و عامل اصلی معلوم و مشخص گردد از باب مباشرت در اقدام مسئول تمام صدمات و نواقص وارده به اموال و اشخاص خواهد بود لکن چنانچه عامل ورود به هر نحوی شناسایی نشود در ارتباط با جبران خسارت بیمه طرف قرارداد و چنانچه بیمه ای طرف قرارداد نباشد یا به میزان جرح وارده کفایت جبران خسارت را ننماید پرداخت خسارت از بیت المال خواهد بود (مقاد مواد 435، 474 و 475 قانون مجازات اسلامی 1392) و در این موارد مدیر مدرسه از باب جبران خسارت مسئولیتی نخواهد داشت.

گفتار نهم: حوادث ناشی از عوامل قهری

قوه قاهره یا آفت ناگهانی عبارت است از حادثه های خارجی که نمیتوان وقوع آن را پیش بینی نمود و در صورت وقوع، مقاومت در برابر آن ناممکن است و قایمی که مستقل از اراده بشری رخ میدهد و پیش بینی ها و مراقبتهای متعارف انسان نمیتواند از آن پیش گیری کند مانند سیل و زمین لرزه به عقیده نویسندگان حقوقی حادثه هایی قوه قاهره محسوب میگردد که نسبت به خواننده غیر قابل پیش بینی و غیر قابل مقاومت باشد هر گاه ثابت شود که علت موثر در وقوع زبانی یک سبب خارجی غیر قابل انتساب به عمل مدیر مدرسه دولت بوده است در این صورت مدیر مدرسه و دولت هر دو از مسئولیت رها میگردند (یوسفی حمیده و احمدی هرنندی امیرحسین، 61) پس وقوع

حوادث طبیعی امری که در هر منطقه از جهان در زمان های مختلف به وقوع می پیوندد و باعث ورود خسارت به اشخاص می گردد کشور ما هم از این قاعده مستثنی نیست و هر ساله اشخاصی از محل وقوع این حوادث محتمل ضرر و زیان می شوند یکی از این گروه از افراد دانش آموزان هستند که ممکن در اثر وقوع سیل یا زلزله و... مورد آسیب یا فوت گردند. در این میان شناسایی عامل ورود و جبران خسارت امری منطقی و انکار ناپذیر است. منتهی در انتساب حدود مسئولیت به اشخاص باید حکم قانون مورد ملاحظه قرار گیرد که آیا اصولاً در این گونه موارد مسئولیت متوجه شخصی می باشد یا خیر؟ در پاسخ به این سؤال حکم مقرر در 500 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 تعیین تکلیف نموده و اشعار داشته: «در مواردی که جنایت یا هر نوع خسارت دیگر مستند به رفتار کسی نباشد، مانند اینکه در اثر علل قهری واقع شود، ضمان منتهی است. پس در این خصوص مدیر مدرسه مسئولیتی ندارد و جبران خسارت باید از بیمه حوادث دانش آموزی پرداخت گردد و در صورت عدم کفایت خسارت از بیت المال پرداخت خواهد شد.

مبحث دوم: مسئولیت مدنی مدیر نسبت به حوادث خارج از مدرسه در ساعت آموزشی

اصل بر این است که دانش آموزان فعالیت های آموزشی و پرورشی مصوب را در درون مدرسه انجام دهند لکن انجام برخی امور اقتضاء آن را دارد که در بیرون از مدرسه صورت پذیرد از جمله اموری که در خارج از مدرسه و در راستای تکمیل امور آموزشی و پرورشی صورت می پذیرد فعالیت های مربوط به برگزاری اردوها و انجام فعالیت های ورزشی، شرکت در جشنواره ها، شرکت در اجتماعات، آزمون ها، مسابقات ورزشی و فرهنگی و مذهبی و همکاری با برخی نهادها و دستگاه های دیگر دولتی و غیردولتی است که در زمان های مختلف در بیرون از مدرسه صورت می پذیرد در این بخش در نظر است به چهار مورد از امور مهمی که در راستای تکمیل امور آموزشی و پرورشی در بیرون از مدرسه معمول می گردد یعنی: برگزاری اردو شرکت در اجتماعات (مراسم مذهبی - راهپیمائی ها.....) شرکت در آزمون ها و المپیادها ی علمی فرهنگی و جشنواره ها و مسابقات ورزشی پرداخته شود.

گفتار اول: برگزاری اردو

یکی از مهمترین فعالیت هایی که در خارج از مدرسه و بر اساس مصوبه جلسه 534 مورخ 82/12/5 شورای عالی انقلاب فرهنگی و دستورالعمل های صادره از وزارت آموزش و پرورش معمول می گردد برگزاری اردو می باشد این اقدام در راستای فعالیت فرهنگی و پرورشی و به منظور تمرین یک زندگی دسته جمعی منطبق با ارزش های اسلامی و تقویت بنیه اعتقادی، اخلاقی جوانان و نوجوانان و کسب تجربه، ایجاد زمینه برای رشد و شکوفایی استعداد های فردی و ارتقای مهارت های اجتماعی، افزایش آگاهی های عمومی و آشنایی با شرایط معیشتی مردم مناطق مختلف ایران و..... معمول می گردد.

شرکت در اردو امر تحمیلی و اجباری از طرف مدرسه به دانش آموزان نمی باشد بلکه یک اقدام اختیاری و داوطلبانه است که پس از اعلام و قصد برگزاری اردو در صورت تمایل دانش آموزان می تواند در این برنامه شرکت نماید انجام این فعالیت مستلزم فراهم نمودن مقدماتی است که از طرف مدرسه معمول میگردد در این راستا مدیر مدرسه پس از اخذ مجوز های لازم از اداره آموزش و پرورش و فراهم نمودن مقدمات لازم، انجام اردو را به دانش آموزان اعلام می نماید دانش آموزان متقاضی پس از دریافت برگ رضایت نامه باید آن را به رؤیت والدین یا اولیاء قانونی رسانده تا در صورت رضایت برگه رضایت را امضاء و موافقت خود با شرکت در اردو را به مدرسه اعلام نمایند. انجام این امر که عموماً به صورت سفر و نقل مکان از نقطه زندگی و تحصیل دانش آموزان به مناطق و نواحی و اماکن دیگر صورت می

گیرد در فرآیند نقل انتقال بوسیله وسایل حمل و نقل (اتوبوس ، مینی بوس ، سواری قطار ، هواپیما ، و.....) که ممکن است حوادث و اتفاقاتی به وقوع پیوندند که ناشی از عوامل انسانی یا حوادث طبیعی باشد در سنوات گذشته نیازاز هردو منشاء حادثی رخ داده و موجب آسیب یا فوت دانش آموزان شده است ، بنابراین باید اقدامات لازم در جهت تأمین امنیت فردی و اجتماعی دانش آموزان در طول اردو تارسیدن و تحویل به اولیاء آنها صورت پذیرد در این راستا بند 5 مصوبه جلسه 534 مورخ 82/12/5 شورای عالی انقلاب فرهنگی مقرر می دارد: « در برگزاری و اجرای اردوها می بایست تمیهدات و اقدامات مقتضی به منظور تأمین کامل امنیت فردی و جمعی شرکت کنندگان پیش بینی و اعمال شود. » این الزام مقرراتی تکالیفی را برای وزارت آموزش و پرورش و مجریان برگزاری اردوها ایجاد می نماید که در راستای انجام این امر و در جهت پاسخگویی به مراجع قانونی و اولیاء اقداماتی را معمول نمایند. مراقبت و مواظبت از دانش آموزان در تمام مراحل اردو توسط اولیاء مدرسه صورت می گیرد اما احتمال دارد بر اثر وقوع حادثی از قبیل تصادف یا حوادث غیر مترقبه و یا تقصیر مسئولین برگزار کننده حادثی رخ دهد و باعث ورود خسارت به دانش آموزان گردد در بررسی انتساب مسئولیت در هر کدام از مصادیق ورود خسارت تاحدودی موضوع روشن است با این توضیح که در موضوع تصادف راننده مقصر و عامل ورود خسارت مسئولیت جبران را خواهد داشت و در حوادث غیر مترقبه مسئولیت مستقیم متوجه کسی نیست و جبران خسارت از محل بیمه نامه حادث دانش آموزان و عنداللزوم از بیت المال جبران خواهد شد و در صورت تقصیر مسئولین بر گزار کننده مسئولیت متوجه این افراد خواهد بود که به نسبت تقصیر مسئول جبران خسارت خواهند بود ولی بهتر است جبران توسط مدرسه و آموزش و پرورش و بیمه دانش آموزان معمول گردد.

گفتار دوم: شرکت در اجتماعات (مراسم مذهبی - راهپیمائی ها.....)

همانگونه که در بخش مسئولیت مدنی مدیر در مبحث مدیریتی حدود مسئولیت او تبیین گردید یکی از وظایفی که مدیر مدرسه در بند 10 بخش اجرا و پشتیبانی (ماده 10 آئین نامه اجرایی مدارس مصوب 1400) معمول می دارد فراهم آوردن امکانات و زمینه های برگزاری نماز جماعت و بزرگداشت شایسته ایام الله و مناسبت های مختلف دینی، انقلابی و ملی و مراسم گوناگون عبادی - سیاسی می باشد بر این اساس برگزاری و شرکت در مراسمات اولاً از وظایف دانش آموزان محسوب می شود ثانیاً مدیر مدرسه هم به عنوان نماینده مدرسه و آموزش و پرورش مکلف به فراهم کردن امکانات لازم جهت برگزاری این مراسمات می باشد بر این اساس شرکت در مراسمات از قبیل شرکت در راهپیمائی 22 بهمن ، 13 آبان روز دانش آموزان یا مراسمات مذهبی مانند شرکت در زمان جمعه از تکالیف دانش آموزان می باشد لکن محتمل است در مسیر تردد یا در حین انجام این مراسمات برای دانش آموز حادثه ای رخ دهد که منجر به آسیب و صدمه به دانش آموز گردد سؤال اساسی این است که مسئولیت جبران خسارت به عهده کیست ؟ آیا مدیر در جبران خسارت وارده مسئول است یا خیر ؟

در پاسخ به این سؤال و تبیین حدود مسئولیت مدیر باید گفت اگر وقوع حادثه مربوطه به عوامل طبیعی از قبیل : سیل زلزله یا طوفان یا سایر عواملی باشد که حدوث آن از اختیارات مدیر خارج بوده و قابل پیش بینی و جلوگیری نبوده است در این موارد ورود خسارت مستند به رفتار کسی نیست و با ملاحظه ماده 500 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 ضامن منتفی است (گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش 1399، 539) البته باید به این نکته توجه نمود چنانچه علی رغم هشدارهای مراجع ذیصلاح مبنی بر احتمال وقوع حوادث و عدم توجه مسئولین به این امر حادثه ای رخ دهد در انتساب مسئولیت به این اشخاص نباید تردید نمود. در ادامه این بحث محتمل است وقوع حادثه در اثر بی احتیاطی یا سهل انگاری (تقصیر) مدیر باشد مثلاً مسیر تردد را به صورت پیاده طی نمایند و در مسیر

تردد حادثه زیانبار رخ دهد در این صورت مدیر به نسبت تقصیر مسئول خواهد بود اما اگر در محل برگزاری مراسم حادثه ای رخ دهد مثلاً ریزش سقف ساختمان رخ دهد و صدمه ای به دانش آموز یا مربی مربوطه وارد آید در این صورت مجریان و مسئولین برگزار کننده مسئول جبران خسارت خواهند بود و مسئولیتی متوجه مدیر و مسئولین مدرسه نخواهد بود. یعنی تعهد ضمنی برگزارکننده مراسم بر تامین فضای اجرای مراسم مفروض است.

گفتار سوم: شرکت در آزمون ها و المپیادهای علمی و جشنوارهها

براساس ماده 16 آئین نامه اجرایی مدارس مصوب 1400 شورای عالی آموزش و پرورش جلسات شورای مدرسه با حضور دوسوم اعضا، رسمیت می یابد و مصوبات آن با رأی اکثریت حاضرین جلسه، قابل اجرا است. مصوبات شورا نباید با آیین نامه ها و مقررات عمومی کشور و ضوابط وزارت آموزش و پرورش، مغایرت داشته باشد.

تبصره -در مدارس کم جمعیت، که امکان تشکیل شورای مدرسه وجود ندارد (تعداد اعضای شورا کمتر از ۷ نفر باشد) وظایف شورا به مدیر واگذار می شود.

براساس قسمت «ب» ماده مذکور وظایف و اختیارات شورای مذکور احصاء گردیده که به موجب بند 6 وظیفه بررسی و تصویب نحوه توسعه و ارتقای سطح بهداشت و ایمنی، حفظ محیط زیست، برگزاری اردوهای دانش آموزی در فضاهای پرورشی، اردوگاه ها و کانون های فرهنگی تربیتی و بازدید دانش آموزان از مراکز علمی و صنعتی، پژوهش سراهای دانش آموزی، برگزاری جشنواره ها و المپیادها، مسابقات فرهنگی، هنری، علمی، مهارتی، ورزشی، بهداشتی و فوق برنامه ها، وفق مقررات مدرسه به شورای مذکور واگذار گردیده و در تبصره ماده مذکور بیان گردیده در مدارس کم جمعیت، که امکان تشکیل شورای مدرسه وجود ندارد (تعداد اعضای شورا کمتر از ۷ نفر باشد) وظایف شورا به مدیر واگذار می شود. بر این اساس بررسی و تصویب و برگزاری جشنواره ها و المپیادها، مسابقات فرهنگی، هنری، علمی، مهارتی، در اختیار شورای مدرسه یا مدیر خواهد بود که پس از تصمیم گیری این امور انجام خواهد گرفت در این راستا تفاوتی نمی کند که کدام مرجع تصمیم به اجرای امور مذکور را گرفته باشد مهم این است که چنانچه اجرای این برنامه ها در بیرون از محیط مدرسه معمول گردیده و بر اثر وقوع حادثه ای صدمه ای به دانش آموز وارد شده باشد مسئول جبران خسارت کدام یک از اشخاص مرتبط با موضوع مسئول خواهند بود در این راستا و انتساب مسئولیت به این مراجع به چه کیفیتی تعیین خواهد شد در این خصوص باید گفت اگر تعهد مدرسه در این خصوص در جهت فراهم نمودن برگزاری امور مذکور و تا مکان برگزاری با مدرسه بوده و بر اثر قصور یا تقصیر آسیبی به دانش آموزان وارد شود مسئولیت جبران ضرر با مدرسه خواهد بود و مدیر با الاصله مسئول جبران خسارت نیست زیرا خدمات مذکور را به نمایندگی و با اذن مآخوذ از جانب اولیای معمول می دارد تردیدی نیست چنانچه آسیب وارده به دانش آموزان به نقص وسایل و امکانات مجری برگزاری امور مذکور باشد مسئول جبران خسارت قلمداد می شود.

گفتار چهارم انجام مسابقات ورزشی در خارج مدرسه

بررسی و تصویب مسابقات ورزشی و برنامه ریزی برای تشویق دانش آموزان و کارکنان خلاق، مبتکر و حائز رتبه در مسابقات ورزشی (بند ۶- ۱۴ قسمت «ب» ماده 16 آئین نامه اجرایی مدارس) در صلاحیت شورای مدرسه و مدیر خواهد بود که در صورت تصویب، برگزاری جشنواره ها و المپیادها، مسابقات فرهنگی، هنری، علمی، مهارتی، انجام می گیرد و پس از تصمیم توسط مراجع مذکور اقدام

لازم در این جهت معمول می شود که عمدتاً انجام عملی این مسابقات در خارج از مدرسه و در ورزشگاه ها و سالن های ورزشی معمول می گردد. که ممکن است در حین عملیات ورزشی حوادثی رخ دهد که از محل آن به دانش آموزان آسیب وارد شود لذا ضرورت دارد مسئول جبران خسارت مشخص گردد تا خسارت وارده بلاجبران نماند و از طرف دیگر شخصی به ناحق محتمل ضرر نشود در این راستا در جهت مسئول شناختن اشخاص باید قائل به تفکیک شد و آنجائی که ورود خسارت ناشی از تقصیر و نقض مقررات مربوط به آن ورزش باشد مسئول مربوطه مکلف به جبران خسارت خواهد بود (مستفاد از بند «ث» ماده 158 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392) البته نباید فراموش کرد در صورتی که وقوع حادثه ناشی از نقص وسایل و امکانات ورزشی هم محقق شده باشد در این صورت مسئولین باشگاه یا ورزشگاه تکلیف به جبران خسارت خواهند داشت. پس در مسابقات و عملیات ورزشی که در خارج از مدرسه و توسط مراجع صلاحیتدار معمول میگردد که عمدتاً با کسب رضایت نامه قبلی از اولیاء دانش آموزان صورت می گیرد مدرسه و مدیر آن مسئول شناخته نمی شوند

فصل سوم : مسئولیت مدنی مدیر بر اساس تکالیف عام کارمندی

مدیران مدارس غالباً از معلمان شاغل در آموزش و پرورش هستند که بر اساس تعریف مقرر در ماده 7 قانون مدیریت خدمات کشوری از کارمندان دولت محسوب می شوند پس علاوه بر آن که در بُعد کارمندی وظایف و مسئولیت هایی را عهده دارند به صورت خاص نیز با رعایت قوانین و مقررات اقداماتی را معمول می نمایند پس این افراد در دو بُعد عمومی (کارمندی) حرفه ای و تخصصی (مدیریت مدارس) دارای مسئولیت ها و تکالیفی هستند در این فصل سه مورد از اموری را که محتمل است برای مدیر مدرسه ایجاد مسئولیت نماید یعنی انجام امر، امر قانونی و عدم کنترل و نظارت و عدم رعایت نظامات دولتی بر کارمندان و امور محوله را مورد بررسی قرار می دهیم.

مبحث اول : انجام امر، امر قانونی

مدیر مدرسه به عنوان کارمند دولت مطابق باماده 90 قانون مدیریت خدمات کشوری باید تکالیف و وظایف قانونی خود را انجام دهد و مطابق با ماده 96 همین قانون مکلف می باشد در حدود قوانین و مقررات، احکام و اوامر رؤسای مافوق خود را در امور اداری اطاعت نمایند، اگر کارمندان حکم یا امر مقام مافوق را برخلاف قوانین و مقررات اداری تشخیص دهند، مکلفند کتباً مغایرت دستور را با قوانین و مقررات به مقام مافوق اطلاع دهند. در صورتی که بعد از این اطلاع، مقام مافوق کتباً اجراء دستور خود را تأیید کرد، کارمندان مکلف به اجراء دستور صادره خواهند بود و از این حیث مسئولیتی متوجه کارمندان نخواهد بود و پاسخگویی با مقام دستوردهنده می باشد. بر اساس این نص قانونی کارمندی که بر اساس دستور مافوق خود مکلف به انجام امر در حیطه وظایف و اختیارات می شود مسئولیتی متوجه او نخواهد شد این حکم قانونی از جهت عدم توجه مسئولیت به کارمند مأمور و تکلیف به انجام وظایف با دو رویکرد قابل تحلیل است نخست آنکه از عموم و اطلاق لفظ «مسئولیتی» که بدون تقیید به الفاظ محدود کننده بیان گردیده بر این نتیجه معتقد باشیم و اظهار نمائیم که در صورت امر امر قانونی و انجام دستور از طرف کارمند مأمور از هر مسؤلیتی اعم از اداری، مدنی و کیفری مبرا است و تمام مسئولیت را متوجه شخص امر نمائیم و چنانچه دستور او منجر به آسیب و خسارت گردیده جبران خسارت را متوجه ایشان نمائیم. در تفکیک توجه یا عدم توجه مسئولیت به مدیر باید مستند مخالفت مدیر با امر غیر قانونی و دستور امر مبنی بر انجام امر موجود باشد تا دادرس در مقام قضاوت بتواند او را از مسئولیت مبرا نماید که این اقدام در رویه اداری و مکاتبات معمول نمی گردد زیرا اصولاً مدیران

مدارس در اکثر موارد دستور مقام مافوق خاصاً ادارات آموزش و پرورش را نصب العین قرارداده و اجرا می کنند در این صورت نباید در توجه مسئولیت مدنی در صورت ورود خسارت تردید نمود. بی شک در این موارد دفاعی در جهت مبرا نمودن آنها از مسئولیت و جبران خسارت متبادر به ذهن نمی شود مگر این که اجبار به اجرای دستور اجتناب ناپذیر باشد. رویکرد دیگر آن است که عدم توجه مسئولیت به مأمور انجام دهنده دستور آمر را صرفاً متوجه اقدامات او در امور اداری و شرح وظیفه او در این حیطه محدود نمائیم و توجه مسئولیت مدنی یا کیفری به را باقوانین حاکم بر این مسئولیت ها مورد بررسی قرار دهیم بر این اساس اگر بین فعل زیانبار و خسارت وارده رابطه سببیت موجود و زیان وارده بلاواسطه ناشی از عمل مأمور باشد در این شرایط ، باید به مسئولیت مدنی و جبران خسارت توسط مأمور نظر داد. در این فرض مدیر انجام دهنده دستور مکلف به جبران خسارت خواهد بود مگر اجبار یا زوال اراده و اختیار را ثابت نماید.

مبحث دوم : عدم کنترل و نظارت

بی شک یکی از وظایف مدیران یا مهمترین وظیفه مدیر کنترل امور و نظارت بر عملکرد کارکنان زیر مجموعه و تحت مدیریت خود می باشد و این مهم محقق نمی شود مگر آنکه در حیطه عمل مدیر در مجموعه تحت مدیریت خود حضور جدی و واقعی داشته باشد هرچند دوری کاری و مدیریت از طریق ابزارهای الکترونیکی در برخی موارد کار را تسهیل می نماید اما حضور واقعی در محل کار و فعالیت اقدامی است که نقش و اثر آن در بهبود عملکرد و ارائه خدمت واجد آثار مهم و تاثیر گذاری خواهد بود. براین اساس است که ماده 92 خدمات کشوری اشعار می دارد: «مدیران و سرپرستان بلافصل ، مسؤول نظارت و کنترل و حفظ روابط سالم کارمندان خود در انجام وظایف محوله می باشند و در مورد عملکرد آنان باید پاسخگو باشند . در صورتی که کارمندان مزبور با اقدامات خود موجب ضرر و زیان دولت گردند و یا تخلفاتی نظیر رشوه و یا سوءاستفاده در حیطه مدیریت مسؤولین مزبور مشاهده و اثبات گردد ، علاوه بر برخورد با کارمندان خاطی با مدیران و سرپرستان کارمندان (حسب مورد) نیز که در کشف تخلف یا جرایم اهمال نموده باشند مطابق قوانین مربوط ، با آنان رفتار خواهد شد . »

احکام مقرر قانونی علاوه بر آن که متضمن وضع احکامی در باب تکلیف مدیران به نظارت بر کارمندان تحت مدیریت آنها میباشد متضمن وضع قواعد در جهت پاسخگویی و ورود ضرر و زیان از جانب کارمندان و رفتار با مدیران می باشد یعنی الزامات مقرر در نص مذکور مفید انتساب و توجه مسئولیت اداری و مدنی به کارمند و مدیر می باشد بر این مبنا مدیران مدارس باید در انجام اقدامات اداری و مدیریتی خود بر عملکرد کارمندان مجموعه تحت مدیریت نظارت و کنترل داشته باشند و چنانچه به دلیل عدم نظارت و کنترل که نوعاً از سهل انگاری و اهمال پدید می آید ضرر و زیانی به دولت یا سایر اشخاص از عملکرد کارمندان وارد شود کارمندان و مدیر به صورت تضامنی مسئول جبران خسارت می باشند. مگر این که اثبات گردد که اقدام کارمند در ورود ضرر ناشی از عدم نظارت و کنترل نبوده است که در این صورت میتواند از حق خود دفاع نماید.

مبحث سوم : عدم رعایت نظامات دولتی

مراد از نظامات دولتی کلیه قواعد و مقرراتی است که از طرف مقامات صلاحیت دار به صورت قانون تصویب نامه آیین نامه یا دستور الزامی صادر میشود و اشخاص مکلف به رعایت آن هستند. قانونگذار برای حفظ سلامت جامعه و نظم عمومی مقرر داشته که تخلف از نظامات و مقررات دولتی که موجب ایراد صدمه به دیگران شود نیز نوعی خطا محسوب میشود و مرتکب را در معرض مسؤولیت و مجازات قرار میدهد نقض این مقررات حتی اگر نتیجه ای در بر نداشته باشد به عنوان تخلف قابل تعقیب خواهد بود. تشخیص عدم رعایت نظامات دولتی با عرف نبوده بلکه زمانی که دادگاه این امر را احراز نماید مرتکب خطا کار و مقصر شناخته می شود. (بهلوری 1399، 49)

شود ضرر وارده ناشی از عدم رعایت نظامات دولتی محقق گردیده در این صورت مدیر به نسبتی که در ورود ضرر نقش داشته مسئول جبران خسارت خواهد بود به عنوان مثال اخذ وجه در غیر مواردی که قوانین و مقررات تجویز نموده اخذ شود ممنوع است (مفاد ماده 4 قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت 1384) لذا چنانچه مدیر مدرسه خارج از مجوزی که قوانین تجویز نموده از مردم اخذ وجه نماید و باعث خسارت اشخاص شود مسئول بوده و مکلف به جبران خسارت خواهد بود.

نتیجه گیری:

مدیران مدارس از یک طرف کارمند دولت محسوب می شوند و مواجه با تکالیف مقرر برای کارمندان دولت می باشند و از طرف دیگر جهت مدیریت یک مؤسسه و نهاد دولتی قانونی به عنوان مدیر مدرسه منصوب می شوند که با احکام و الزامات مقرر در قوانین و مقررات خاص وزارت آموزش و پرورش مواجه می باشند بر این اساس با مذاقه در قوانین و مقررات این مدیران از هر دو جهت وظایف و تکالیفی را عهده دار هستند که مکلفند هستند آنها را مطابق شرح وظایف تعیین شده معمول نمایند بدیهی است محتمل است از انجام یا عدم انجام این حقوق و تکالیف چه از باب وظایف عام کارمندی (عدم نظارت یا عدم رعایت نظامات دولتی و...) یا تقصیر در انجام وظایف خاص مدیریتی حوادث یا اتفاقاتی به وقوع بپیوندند که در این صورت مسئولیت پاسخگویی با مدیر مدرسه خواهد بود البته دامنه این مسئولیت و تکلیف به جبران خسارت مطلق نیست یعنی مدیر در برابر همه حوادث و اتفاقات صورت گرفته در ساعات آموزشی داخل یا خارج مدرسه مسئولیت مدنی نخواهد داشت زیرا حوادثی که خارج از اراده و اختیار مدیر و بر اثر عوامل قهری صورت می پذیرد بی تردید مدیر مسئولیت جبران خسارت نخواهد داشت در سایر امور هم باید با بررسی عوامل مؤثر در وقوع حادثه و در صورت انتساب فعل زیانبار به عمل یا ترک فعل مدیر با مراعات تکالیف قانونی او موضوع مورد بررسی و رسیدگی قرار گیرد پس اعلام نظر به مسئولیت مطلق مدیر در مقابل همه حوادث مستحدثه در ساعات آموزشی در داخل یا خارج مدرسه صحیح نمی باشد بلکه باید در هر حادثه زیانباری که احتمال توجه و انتساب مسئولیت به مدیر مدرسه وجود دارد با بررسی شرح وظیفه مدیر و عوامل مؤثر در وقوع حادثه نظر داد در ارتباط بانجام امر آمر قانونی و یا عدم نظارت یا عدم رعایت نظامات دولتی و ورود خسارت از این امور در صورت وجود رابطه سببیت بین فعل زیانبار و ضرر وارده باید بررسی لازم از طرف مراجع قضاوتی و نظارتی معمول گردد و با ملاحظه اسناد، مدارک و دلایل مستند نسبت به مسئولیت یا عدم مسئولیت او اظهار نظر نمود. بدیهی است در صورت فقدان شرایط مسئولیت مدنی الزام مدیر به جبران خسارت، قانونی نخواهد بود و نباید بر آن اصرار و تأکید نمود.

منابع و مآخذ

- 1- بهلوری فاطمه پایان نامه مسئولیت مدنی مدیران آموزش و پرورش و مدیران مدارس در حوادث دانش آموزی ، 1399
- 2- جعفری لنگرودی ، محمد جعفر ، ترمینولوژی حقوق ، انتشارات گنج دانش ، چاپ هشتم 1376
- 3- چمنی الوند لیلا ، پایان نامه مسئولیت مدنی مدیران مدارس 1395
- 4- صفایی سیدحسن و رحیمی حبیب الله ، مسئولیت مدنی ، انتشارات سمت چاپ هیجدهم 1402
- 5- ریاحی نژاد ، حسین رزاقی هادی مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش ، نشر سادس چاپ اول 1396
- 6- قاسم زاده سید مرتضی-الزام ها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد نشر میزان چاپ پنجم 1387
- 7- کاتوزیان ناصر ، الزامهای خارج از قرارداد ضمان قهری انتشارات دانشگاه تهران 1376
- 8- گروه علمی موسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش ، قانون یار مجازات اسلامی ، ناشر چتر دانش، چاپ چهل و سوم 1399
- 9- میر شکاری عباس ، رساله عملی مسئولیت مدنی ، ناشر شرکت سهامی انتشار چاپ پنجم 1402
- 10- مصطفوی آیت الله سیدکاظم - قواعد فقه (1) نشر میزان - چاپ دوم تابستان 1393
- 11- معاونت حقوقی ، امور مجلس و همانگی امور استانها ، مجموعه قوانین و مقررات وزارت آموزش و پرورش ، انتشارات مدرسه چاپ اول 1373
- 12- معاونت تدوین تنقیح و انتشار قوانین و مقررات ، مجموعه قانون مدنی ، ناشر اداره چاپ و انتشار چاپ نهم 1391
- 13 - نظامی مرتضی پایان نامه مسئولیت مدنی مدیران مدارس در قبال حوادث و خسارت وارده به دانش آموزان از دیدگاه رویه قضایی 1401
- 14- یوسفی حمیده و احمدی هرندی امیرحسین ، مقاله مسئولیت مدنی مدیران مدارس 1400

Abstract

The assumption of civil responsibility for all individuals, both natural and legal, who face legal obligations in the society and have authority to manage and carry out the administration and institutions under their management and activities is an undeniable thing, and in a way, it is desirable and desirable, and of course, necessary. Because in the shadow of attention to it, on the one hand, the said persons will be accountable for their actions and performance to other persons, and on the other hand, the persons who cooperate and interact with these persons and are sometimes considered to have been injured will be able to compensate the damage with confidence. and demand it without any challenge or concern. It is based on the fact that the legislator paid attention to this in the course of legislation and approving laws, and the responsibilities of the employer to the workers, vehicle drivers to the accident victims, employees to the clients, Vokla judges to the He considered their performance and actions accountable and according to special laws, he explained and defined their responsibility, on this basis, among the persons who face legal obligations and play a role in the society are the school principals who are in charge of school affairs and are not a government institution. They make routine actions and actions that are likely to cause damage to people due to the place and channel of doing these things, which is necessary to specify the examples of language actions, how to determine the responsibility and its amount in relation to people, as well as the methods of compensation. This article is in He intends to discuss the civil responsibility of these persons and examine the issues related to this responsibility. In addition, it is not possible to authorize a person to act in the society with the permission of the law, but ignore his responsibility, because irresponsible power is cruel and irresponsible people are the cause of trouble. There have been opinions expressed by authorities and legal and natural persons, and the judicial authorities have issued various and numerous opinions in the opinions issued in these cases, often due to the determination of guilt and the determination of its appropriateness, in some of which school principals and In other cases, the legal entity of the school and education and in some cases, due to the fault of both, with other persons, even those who have seen the language, have been recognized as responsible and they have been obliged to compensate for the losses (payment of ransom). This writing considers the scope of responsibility. Explain the persons and individuals who have played a role in the occurrence of incidents in relation to students and determine their responsibility. The findings and results can be used by lawyers in the position of defending the clients and the judge in the position of judgment. Legal guardians can also Refer to the topics of this article to defend the rights of their children. In fact, this writing has both an educational and a practical aspect. Accordingly, in the first chapter, it deals with the generalities and in the second chapter, the civil responsibility of administrators regarding incidents inside and outside the school during the teaching hours. In the third chapter, the civil responsibility of the school principal is based onThe general tasks of an employee are reviewed and we will finish the article with a conclusion.